

ORGANIZATION OF PRE-SCHOOL EDUCATION FOR CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Gergana Kirilova

ABSTRACT: *For children and students with special educational needs who do not utilize the State educational standards for the training content is developed for objective reasons support plan in one or more subjects of the curriculum, the garden works for the school year. It is entirely consistent with the needs and the individual abilities of each child with SEN. The resource teacher carries out coordination of the activities set out in it.*

KEYWORDS: *pre-school education, inclusive education, children with special educational needs.*

Изследването е финансирано по проект № РД-08-128/07.02.2018 г. от параграф на фонд „Научни изследвания” на ШУ „Епископ Константин Преславски”.

Постепенното и неизбежното осъществяване на идеята за приобщаване на децата със специални образователни потребности в общообразователната среда е част от случващите се промени в българското образование. Този процес е свързан с „активна иновационна дейност, чрез която в дух на *сътрудничество и партньорство между всички участници* и фактори в културно-образователното пространство трябва да се осигури успешното приобщаване на всички деца в обща образователна среда” [3:23]. Това изисква всички образователни институции да преосмислят подходите и организацията на работа в тях, така че образователните потребности на децата да са възможност за обогатяване на взаимодействията – обучителни, възпитателни, развиващи. С други думи, образователната система трябва да се приспособи към детето, а не детето към системата.

За да се приложи на практика приобщаващото образование не е достатъчно единствено използване на специфични методи, техники и похвати, подпомагащи обучението на децата със специални образователни потребности. Наложително е осмисляне и по-детайлно разработване на адекватни устойчиви програми за приобщаващо образование. Трябва да бъдат определени не само водещите приоритети, но и практическите стъпки за преминаване към политика на включване на всички деца в единната общообразователна среда. Приема се, че за това са нужни три съставки:

1. концептуална рамка, т. е. ценности, принципи и индикатори за успех;
2. практическа реализация, т. е. съобразяване с наличните ресурси;
3. критично анализиране и преосмисляне на постигнатото, т. е. кои са участниците в процеса, с какво ще подпомогнат работата и на какъв етап ще се включат.

Съчетанието на тези три съставки е гаранция за създаване на надеждна и гъвкава образователна система за приобщаване на всички деца, съобразена с националните (икономически, политически, социални, нравствени и пр.) специфики.

Присъствието на деца със специални образователни потребности в детските градини изисква преразглеждане в политиките и на предучилищното образование. Факт е, че периодът от раждането на детето до постъпването му в училище е интензивен и едновременно рисков и податлив на неблагоприятни въздействия. Именно тогава детето се нуждае от подкрепа – в познавателното му развитие, в емоционален план, за гарантиране неговата социализация. „Съвременната детска градина може чувствително да подобри и обогати условията за израстване на децата, да промени траекторията на тяхното развитие, да допълни грижите и образованието, които децата получават в семейството. Ето защо тя следва да се превърне в

привлекателна и доброжелателна културно-образователна среда, подходяща за всички деца” [3:20].

В последните години нараства броят на децата от предучилищна възраст със специални образователни потребности, които се обучават и възпитават интегрирано в масовата детска градина. Това изисква осигуряване на подкрепа за личностното им развитие в съответствие с индивидуалните образователни потребности на всяко дете. Според Закона за предучилищното и училищното образование (2015) тази подкрепа е обща и допълнителна и се осигурява там, където е детето – в детската градина.

Общата подкрепа за личностно развитие включва екипна работа между учителите и другите педагогически специалисти, както и ранно оценяване на потребностите и превенция на обучителните затруднения. Тук се включва и логопедичната работа с децата.

Допълнителната подкрепа за личностно развитие включва:

1. работа с дете по конкретен случай;
2. психо-социална рехабилитация, рехабилитация на слуха и говора, зрителна рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и при физически увреждания;
3. осигуряване на достъпна архитектурна, обща и специализирана подкрепяща среда, технически средства, специализирано оборудване, дидактически материали, методики и специалисти;
4. ресурсно подпомагане (чл. 187, ал. 1).

Част от децата, на които се предоставя допълнителна подкрепа са децата със специални образователни потребности. В тази връзка пред детската градина се поставят следните *цели*:

- детската градина да се приспособи към нуждите на детето, съответно учителите, учебните програми трябва да са предназначени и работещи в полза на детето, а не обратно;
- обучението и възпитанието да се приспособи и разгърне съобразно особеностите в развитието на детето със специални образователни потребности;
- детското заведение да се приспособи към способностите и характерните особености на „различните” деца;
- да се дава възможност на детето да проявява активност съобразно възможностите му – да наблюдава, да опитва, когато му е възможно да проявява лична активност;
- да се предоставя възможност на детето със специални образователни потребности интегрирайки се в групата, да придобива опит в социалния живот и активно да се социализира.

Редица автори, занимаващи се с ресурсното подпомагане на децата със специални образователни потребности в масовата детска градина, акцентират върху различни компоненти [1:102]. От значение е:

- какво време детето със специални потребности прекарва в детската градина;
- до каква степен средата в помещението, в което се намира детето, е комфортна за него;
- доколко и как детето участва в учебния процес – в различните педагогически ситуации и други дейности;
- има ли и какви са отношенията на детето със специални образователни потребности с останалите деца (децата в норма);
- как и кой подпомага детето със специални образователни потребности в процеса на обучение.

Отговорите на тези въпроси дават възможност за разгръщане на потенциала на децата със специални образователни потребности за приобщаването му в групата в детската градина или в подготвителния клас в училище.

Според В. Кюркчийска: „Образованието е сложен процес, зависещ от множество перманентно изменящи се фактори... Тенденциите на европейската модернизация на образованието за масовост, откритост, хуманизация, демократизация, непрекъснатост и стандартизация, за личностна ориентация са приоритет и на българската образователна политика” [5:180]. Това е така, защото всички участници в образователно-възпитателния процес са непрекъснато провокирани от съвременната социална реалност и непрекъснато променящите се законови положения спрямо образованието на децата със специални

образователни потребности. Защото основната цел на детската градина е: „да се създадат условия за формиране на морална, творческа и автономна личност, способна да се реализира пълноценно” [5:181].

„Съвременните усилия на различните специалисти (педагози, специални педагози, логопеди, психолози, възпитатели и др.) са предпоставка за коригиране и компенсиране на съответното увреждане, нарушение или затруднение на всяко интегрирано дете, като го подпомагат в образователно-възпитателния процес за постигане на държавните образователни изисквания за предучилищното и училищно възпитание и подготовка. По такъв начин се създават условия за оптимална социална интеграция и стимулиране на цялостното детско развитие” [7:284].

Това налага все повече учени и авторски колективи да разработват дидактически и методически пособия за работа с децата със специални образователни потребности в условията на масовата детска градина. Основната им цел е в максимална степен да се улесни усвояването на учебен материал от детето със специални образователни потребности, съобразно индивидуалните му възможности.

Едно от пособията, което намира широко приложение в работата не само на ресурсния учител, но и на масовите учители в детската градина, е учебно-методически комплект за работа с деца с генерализирани разстройства на развитието [9]. Комплектът включва методическо пособие и 20 картон за индивидуална работа – Картон № 2.



Всеки картон е предназначен за многократна индивидуална работа. Детето извършва практически действия по предварително поставена задача, които са заложи в образователните системи „Приатели”, „Приказни пътечки” и „Здравей училище”. Образователното съдържание е поднесено лесно, достъпно и занимателно за децата. То е съобразено със стандартизираните образователни направления и теми за 5 – 7-годишните деца. Използват се картони с цветни изображения, които активизират възприемането и потенциала на детето да оперира с перцептивни образи и нагледни материали, а това насочва действията по посока на поставените практически, вербални и когнитивни цели. Към картоните за индивидуална работа има методическа разработка, която може да подпомогне работата не само на ресурсния учител, но и на учителите в детската градина и на родителите на децата със специални образователни потребности. Номерацията на картоните е условна и могат да се използват в такава последователност, каквато педагогът реши – в зависимост от това дали детето се включва в конкретна учебна ситуация с останалите деца от групата или работи с детето индивидуално. Те стимулират детето да учи посредством играта, „стимулират фината моторика, езика на жестовите и многократното изговаряне на думи и повторение на практически действия за сглобяване, налагане, попълване, лепене, изрязване”. По този начин се развиват двигателните поведенческите, речевите и практическите възможности на детето и същевременно се усвояват предвидените задачи и критерии по основните образователни направления, съобразно държавните образователни стандарти за предучилищно възпитание и подготовка.

В работата с деца с разстройства от аутистичния спектър могат да бъдат отправени препоръки към учителя (по Jordan 1997):

- да се присъедини към фокуса на внимание на детето и да не очаква, че детето ще се присъедини към вниманието на учителя;
- да коментира дейността, с която детето се е ангажирало и да се присъедини към нея;
- да е сигурен, че детето е разбрало задачата;
- да се съобрази с това, че детето с аутизъм трудно се включва в неструктурирани игри с останалите деца;
- да се съобрази с това, че детето с аутизъм се съпротивлява на промените и има стереотипно поведение;
- всяка задача за изпълнение да е добре структурирана – детето да разбере какво прави, къде, кога и как да я приключи;
- да се използват кратки изречения, с достатъчно паузи между тях;
- да се работи пряко с детето и се проследяват вербалните му реакции или тези чрез знаци;
- да се използват писмени или образни инструкции.

При работа със зрително затруднени деца трябва да се има предвид, че „... водещото нарушение е зрителната депривация, в резултат на което възникват разстройства в моторно-двигателната сфера, в когнитивното, сензорното, перцептивното и емоционалното развитие” [4:315].

В работата с деца със слухови увреждания могат да бъдат отправени препоръки към учителя (по A Guide for Teachers, 2001):

- да е колкото може по-близо до детето (на не повече от три метра);
- да говори с лице към детето;
- добре да се виждат лицето и устните му от детето, т. е. да има добро осветление;
- да говори ясно и силно, но без да крещи;
- да минимизира шумовете в стаята;
- да съчетава речта си с жестове и образни материали, защото детето с нарушение на слуха учи повече чрез гледането, отколкото чрез чуването;
- да е сигурен, че детето е разбрало задачата;
- да включва детето в групова работа;
- да помага детето да използва правилните думи и граматика.

В работата с деца с умствена изостаналост могат да бъдат отправени препоръки към учителя (по A Guide for Teachers, 2001):

- да използва по-прости думи, за да е сигурен, че детето го разбира;
- да използва предмети и реални обекти, които детето може да пипне и почувства;

- да показва повече отколкото да казва;
- да разделя задачите на по-малки части, дози, порции;
- да предоставя възможност на детето да работи с различни материали;
- детето да работи в група с другите деца (по двойки или тройки);
- да използва верижния модел за работа – детето да изпълнява част от задачата, съобразно възможностите си;
- да поощрява и да оказва помощ на детето при всяка задача;
- да залага повече повторения и по-дълго време за поставените задачи;
- да координира работата си със семейството и другите специалисти.

С тези препоръки далече не се изчерпват възможностите за работа с децата със специални образователни потребности в детската градина.

Основната мисия на приобщаващото образование би могла да се обобщи по следния начин: „... предоставяне на помощ на индивидите, семействата, групите и общностите с проблеми и нужди, за да постигнат по-добър живот” [6:181].

References:

1. Aleksieva, K. Analiz na problemite, svarzani s detskata hiperaktivnost i defitsit na vnimanieto v uchilishtna sreda. Sbornik nauchni trudove ot patuvasht seminar „Inovatsii v obrazovaniето”. ISBN: 978-954-400-925-0, Izdatelstvo “Faber”, 2013, pp. 97-103
2. Zakon za preduchilishtnoto i uchilishtnoto obrazovanie. (Law on pre-school and school education.) – DV, br. 79/13.10.2015
3. Ivanova, G. Ideya za priobshtavane v preduchilishtnoto obrazovanie. (Idea for inclusion in pre-school education.) – V: Klasika i inovatsii v preduchilishtnata pedagogicheska praktika. Asenovgrad, 2013
4. Ignatovska, Sv. Osobenosti v povedenieto na zritelno zatrudneni detsa s mnozhestvo uvrezhdania. (Characteristics in the behavior of children with multiple disabilities)// Sb. „Inovatsii v obrazovaniето” – Patuvasht seminar Belgrad – Lyublyana – Italianska riviera – Zagreb (03.05.2016 – 11.05.2016), Shumen, 2016, s. 315-321, ISBN: 978-619-00-0477-6
5. Kyurkchiyska, V. Obrazovanie, obuchenie i savremennite sotsialni realnosti (Education, training and contemporary social realities)// Godishnik na Shumenskiа universitet „Episkop Konstantin Preslavski”, Tom XH D, UI „Episkop Konstantin Preslavski”, Shumen, 2016 g., s. 179-187, ISSN: 1314-6769
6. Takvoryan-Solakyan, Bozhena. Inovativni tehnologichni podhodi v sotsialnite deynosti (Innovative technological approaches in social activities)// Godishnik na Shumenskiа universitet „Episkop Konstantin Preslavski”, Tom XVIII D, UI „Episkop Konstantin Preslavski”, Shumen, 2014 g., s. 35-38, ISSN: 1314-6769
7. Mustafa, Z., Lyutskanova, E., Tasinov, T. Obrazovatelni podhodi i strategii (Educational approaches and strategies)// Godishnik na Shumenskiа universitet „Episkop Konstantin Preslavski”, Tom XVIII D, UI „Episkop Konstantin Preslavski”, Shumen, 2014 g., s. 283-290, ISSN: 1314-6769
8. Jordan, R. Education of Children and Young People with Autizm, UNESCO, 1997
9. Vitanova, N. 100 usmivki za teb – Metodicheskо posobie. (100 smiles for you – a Methodological tool.) S., 2011

*Assoc. Prof. PhD Gergana Kirilova
Department of Special Pedagogy
Pedagogical faculty
Konstantin Preslavsky – University of Shumen
gerganaks@abv.bg*